

Eduards Kļaviņš Latvijas mākslas zinātnes bibliogrāfiskajā ainavā

Kristiāna Ābele, *Dr. art.*,

Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūta vadošā pētniece,
LZA korespondētājlocekle

LZA Lielās medaļas piešķiršana profesoram *Dr. habil. art.* Eduardam Kļaviņam ir priecīgs notikums ne tikai visai Latvijas Mākslas akadēmijai, bet arī vēl plašākai Latvijas mākslas ļaužu kopienai, jo nepārspilējot var apgalvot, ka gandrīz visi šobrīd aktīvie mākslinieki un mākslas zinātnieki ir bijuši profesora Kļaviņa studenti, kopš viņš 1962. gadā kā jauns Repina institūta – Sanktpēterburgas Valsts akadēmiskā Iljas Repina glezniecības, tēlniecības un arhitektūras institūta – absolvents sāka darbu mūsu augstskolā. Šajā lielajā saimē piederu pie pirmā atjaunotās neatkarības laika mākslas zinātnieku klātienes kursa studentiem, kas sāka mācīties pirms trīsdesmit gadiem un tādējādi ir liecinieki pusei no Eduarda Kļaviņa līdzšinējās profesionālās darbības.

Domājot par to, kas ir paveikts gan pirms mums, gan paralēli mūsu studijām, gan jau mijiedarbībā ar mūsu pašu pētniecisko darbu un kā vismaz shematiski parādīt būtiskāko no Eduarda Kļaviņa veikuma īsā ieskicējumā, aicinu iztēloties viņa galveno darbu kodolu Latvijas mākslas zinātnes bibliogrāfiskajā ainavā kā aisbergu, kas arvien pamatīgāk atklājies gadu desmitu gaitā. Mēs to joprojām neredzam pilnā apmērā un no tā vēl ļoti daudz gaidām. Aisberga zemāko pašlaik redzamo joslu veido līdz šim iznākušie “Latvijas mākslas vēstures” sējumi, par kuriem viņš kopā ar savu komandu jau trīs reizes kopš 2014. gada ir godināts Latvijas zinātnes gada sasniegumu konkursos. Pirms šī jaunākā un iespaidīgākā slāņa ir bijis daudz citu darbu, sākot ar 20. gadsimta 70. un 80. gados rotaprintētu mācību līdzekļu veidā pavairotiem pētījumiem, kas ir būtiski joprojām. 90. gadus iezīmē nozīmīgā monogrāfija par latviešu portreta glezniecību 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā (1996), pārstāvēt vienu no Eduarda Kļaviņa zinātniskās darbības caurviju tēmām, un sērijas “Mazā mākslas enciklopēdija. Virzieni un stili” laidieni par impresionismu, postimpresionismu, simbolismu, jūgendstilu, kubismu un fovismu. 20. gadsimta pirmajā desmitgadē pie lasītājiem nonāca Eduarda Kļaviņa vērienīgā monogrāfija par Jāzepu Grosvaldu (2006) – pamatpētījums par Latvijas modernisma pamatlicēju un viens no šī žanra stūrakmeņiem nacionālajā mākslas grāmatniecībā.

Līdzās šiem izdevumiem būtu atzīmējamas daudzas citas publikācijas krājumos un žurnālos, daudzveidīgi aptverot Latvijas mākslu no 19. gadsimta līdz mūsdienām, mākslas teorijas un metodoloģijas jautājumus. 2017. gada rudenī, atzīmējot astoņdesmitgadi kopš profesora dzimšanas un 55 gadus kopš viņa pedagoģiskā darba sākuma, Mākslas akadēmijas bibliotēkā sarīkojām izstādi “Eduards Kļaviņš. Grāmatas un raksti”, lai gūtu iespēju šo arvien augošo kopumu aptvert un pārļapot vienuviet.

Neatkarīgi no tēmas izvēles un metodoloģiskajiem akcentiem iekšēja prasība verificēt apgalvojumus, balstīties uz pierādījumiem autoram ir tikpat raksturīga kā spēja un izkopts talants dažādām mākslas un pētniecības norisēm dot tēlainus un trāpīgus apzīmējumus, kas turpina dzīvot mākslas vēstures domtelpā, iesakņojoties kā aksiomas vai arī rosinot uz diskusiju. Piemēram, rakstu krājumā “Latvijas mākslas un mākslas vēstures likteņgaitas” (2001, sastādītāja Rūta Kaminska) Eduards Kļaviņš metaforiski atainoja toreizējo Latvijas mākslas zinātni vēl tikai rāpjamies “ārā no kādreizējo metodoloģisko kazarmu drupām, mēģinot saglabāt kaut ko no vecā un reizē sameklēt jaunus celtniecības materiālus un tehnoloģijas labāku ēku celtniecībai”.

Kopš tā laika viņam ir bijusi iespēja ne tikai meklēt materiālus, bet arī celt – Eduarda Kļaviņa sastādījumā un zinātniskajā redakcijā jau iznākušie pēdējā desmitgadē iecerētās “Latvijas mākslas vēstures” sējumi neapšaubāmi ir šādas jaunās ēkas, kuru radīšanā visvairāk paveicis viņa vadītais Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts, iesaistoties arvien plašākam citu kolēģu lokam, kas pārstāv visas šobrīd strādājošās pētnieku paaudzes. No šī projekta dalībnieces skatpunkta sevišķi svarīgi šķiet uzsvērt, ka Eduards Kļaviņš šim daudzsējumu izdevumam ir ne tikai kursa noteicējs, karognesējs, tematiskās programmas un lielu teksta daļu autors, bet it īpaši kapteinis visā iespējamajā funkciju spektrā – tāds, kurš vētras laikā un ikvienā citā sarežģītā situācijā pašsaprotami uzņemas jebkura matroža darbu, lai kuģis varētu veiksmīgi doties uz priekšu.

Tomēr minētie sējumi nav vienīgais būtiskais Eduarda Kļaviņa veikums pēdējos gados. Viņa zināšanas un pieredze atbalsojas gan plašā institucionālas sadarbības sazarojumā Latvijā, gan starptautiskā mērogā. Šādā ziņā ar prieku iespējams atskatīties, piemēram, uz konferenci “Baltijas simbolisms un nacionālais romantisms” izstādes “Nepieradinātās dvēseles. Simbolisms Baltijas valstu mākslā” laikā 2018. gadā Orsē muzejā Parīzē, kur Eduards Kļaviņš piedalījās ar referātu par vienu no savai pētnieciskajai darbībai būtiskajām

tēmām. Kā LZA Lielās medaļas laureātu viņu sveikt noteikti vēlētos Latvijas Nacionālais mākslas muzejs, Latvijas laikmetīgās mākslas centrs, izdevniecība “Zinātne”, izdevniecība “Neputns” un citas ar mākslas saglabāšanu un pētniecību saistītas institūcijas, kas daudz guvušas un turpina gūt sadarbībā ar Eduardu Kļaviņu.

Daļa no profesora vadītajām disertācijām ir kļuvušas par pamatu pamatīgiem mākslas grāmatniecības ēkas ķieģeļiem, un paredzams, ka to skaits tuvākajā nākotnē augs. Tas ļauj runāt par daudzpusīgu Eduarda Kļaviņa skolu, kurā katrs no autoriem patstāvīgi attīsta kādu no viņa zinātniskā darba ievirzēm. Taču šajā brīdī ir sevišķi patīkami paļauties, ka Eduarda Kļaviņa paša pētniecības aisbergs atklāsies vēl pamatīgāk, vedinot domāt, ka arī vēl neizdots un neuzrakstītais kādā citā dimensijā jau ir tapis un atsevišķos aspektos varbūt izrādīsies būtiskāks par līdz šim radīto. Katrā ziņā gan tuvākie kolēģi Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūtā un viņa ilgi vadītajā Mākslas zinātnes nodaļā, gan visa Mākslas akadēmijas mācībspēku un studentu saime priecājas, lepojas un iedvesmojas, strādājot vienā komandā ar kapteini Kļaviņu!

2020. gada 26. novembrī